

نقش خودپنداره در سبک‌های هویت و پیشرفت تحصیلی

سعید زینلی

معاون پرورشی مجتمع آموزشی و پرورشی
شهرستان درمیان

مقدمه

نوجوانی یکی از دوره‌های حساس، مهم و مؤثر در زندگی هر فرد به‌شمار می‌رود. نوجوان در این دوره از یک سو با تغییرات مهمی در جنبه‌های جسمانی، شناختی، عاطفی و اجتماعی روبه‌روست و از سوی دیگر تغییر باورهای مرتبط با خود^۱ را تجربه می‌کند. در این شرایط آنچه می‌تواند موجب هماهنگی و یکپارچگی این تغییرات گردد، هویت^۲ نامیده می‌شود. اریکسون (۱۹۶۸) معتقد است احساس هویت زمانی به‌وجود می‌آید که نوجوان با تضادهای اجتماعی مقابله^۳ کند، به رویارویی با چالش‌های تحولی پردازد و برای معنادگی به انتخاب‌ها و تعهدهای زندگی خود تلاش نماید.

برزونسکی^۴ در چهارچوب رویکرد شناختی - اجتماعی^۵ مفهوم هویت را تحت عنوان «نظریه خود»^۶ مطرح نموده است. وی (۱۹۸۸، ۱۹۹۳ به نقل از حجازی و همکاران، ۱۳۸۶) معتقد است

چکیده

با هدف بررسی نقش واسطه‌ای خودپنداره در رابطه بین سبک‌های هویت و پیشرفت تحصیلی، ۴۷۱ دانش‌آموز (۲۳۲ پسر و ۲۳۹ دختر) پایه سوم متوسطه شهرستان «درمیان» از استان خراسان جنوبی، به‌صورت تصادفی خوشه‌ای انتخاب شدند. دانش‌آموزان به سیاهه تجدیدنظر شده سبک‌های هویت «برزونسکی» (ISI, G6) و مقیاس خودپنداره «راجز» پاسخ دادند. به‌منظور بررسی اثرات مستقیم و غیرمستقیم سبک‌های هویت و خودپنداره از رگرسیون چندمتغیره، به روش گام به گام و روش همزمان، استفاده شد. نتایج نشان داد: ۱. سبک هویت اطلاعاتی با پیشرفت تحصیلی به‌صورت مستقیم و غیرمستقیم رابطه دارد. ۲. سبک هویت هنجاری با پیشرفت تحصیلی رابطه مستقیم و غیرمستقیم ندارد. ۳. سبک هویت سردرگم/اجتنابی با پیشرفت تحصیلی رابطه منفی مستقیم و غیرمستقیم دارد.

کلیدواژه‌ها:

سبک‌های پردازش هویت (اطلاعاتی، هنجاری، سردرگم/اجتنابی)، خودپنداره، پیشرفت تحصیلی

**گروهی از نوجوانان
نمی‌توانند تعارضات
دوران نوجوانی
را حل نمایند.
لذا ملاک‌ها
و ارزش‌های
خاصی را مدنظر
ندارند، با توجه
به موقعیت‌های
پیش آمده و
تقاضاهای آن وارد
عمل می‌شوند و
خودشان تصمیم
نمی‌گیرند، بلکه
آنچه را شرایط و
موقعیت بر آن‌ها
تحمیل می‌کند
می‌پذیرند**

هشیاری، برنامه‌ریزی در تصمیم‌گیری، بهزیستی روانی و هدفمندی تحصیلی رابطه دارد (برزونسکی و کاک، ۲۰۰۵).

گروهی دیگر از نوجوانان به این صورت فعالانه عمل نمی‌کنند، بلکه تحت تأثیر والدین، معلمان و رهبران مذهبی یا سایر افراد ذی‌نفوذ و صاحب قدرت قرار می‌گیرند و با انتظارات، ارزش‌ها و توصیه‌های گروه‌های مرجع و مهم زندگی خویش هم‌نواپی می‌نمایند و به سختی و انعطاف‌ناپذیر به ارزش‌های آن‌ها پایبند می‌شوند.

برزونسکی این سبک را «سبک هنجاری»^{۱۴} می‌نامد. افراد با سبک هنجاری در هنگام روبه‌رو شدن با فرضیه‌ای که با سیستم ارزشی آن‌ها همخوانی ندارد و یا به عبارت دیگر، اعتبار اطلاعات آن‌ها را زیر سؤال می‌برد، با اتخاذ یک سوگیری تأیید کننده، از فرضیه‌های موجود خود حمایت می‌کنند (برزونسکی و همکاران، ۲۰۰۹).

برزونسکی و کاک (۲۰۰۵) ویژگی مهم این افراد را به صورت ذیل، این‌گونه بیان می‌کنند: دارای احساس مفهوم خود ثابت و قوی، انعطاف‌ناپذیر نسبت به موقعیت‌های مهم، دارای مشکلات سازگاری، متحجر، متعصب و انعطاف‌ناپذیر، از نظر استقلال عاطفی در حد متوسط‌اند و به داشتن اهداف تحصیلی و شغلی نیازمند هستند (شغلی که از بیرون مهار می‌شود).

اما گروهی دیگر از نوجوانان نمی‌توانند تعارضات دوران نوجوانی را حل نمایند. لذا ملاک‌ها و ارزش‌های خاصی را مدنظر ندارند، با توجه به موقعیت‌های پیش آمده و تقاضاهای آن وارد عمل می‌شوند و خودشان تصمیم نمی‌گیرند، بلکه آنچه را شرایط و موقعیت بر آن‌ها تحمیل می‌کند می‌پذیرند.

وی سبک هویتی فوق را «سردرگم/اجتنابی»^{۱۵} می‌نامد. این افراد سطح پایینی از خودآگاهی^{۱۶} و پایداری شناختی و حرمت به خود دارند. همچنین دارای سطح بالایی استفاده از راهبردهای شناختی ناکارآمد و روش مقابله هیجان‌مدار و در نهایت فاقد هدفمندی تحصیلی هستند (برزونسکی و کاک، ۲۰۰۵).

نوجوان، پس از حل موفقیت‌آمیز بحران هویت، موفق به تشکیل نظریه خود می‌گردد. اینک جریان رشد، نوجوان را به سوی دستیابی به یک وحدت نظر سوق می‌دهد و این وحدت نظر، رسیدن به یک خودپنداره^{۱۷} منسجم است. خودپنداره مجموعه

«نظریه خود» یک ساختار مفهومی است که از مجموعه اصول، پیش‌فرض‌ها و سازه‌های مرتبط با خود در تعامل با دنیای اطراف تشکیل شده و شامل دانش رویه‌ای^{۱۸} یا روان‌بنه‌های بازنمایی^{۱۹} یا سازه‌های فردی‌ست که برای درک و معناداری به حوادث و تجربه‌های فردی به کار می‌رود.

او «نظریه خود» را نوعی ملاک و مرجع شناختی جهت تفسیر و پردازش اطلاعات مربوط به خود می‌داند. هنگامی که افراد با موقعیت‌های مختلف در زندگی خویش روبه‌رو می‌گردند، براساس همین منبع، تلاش‌های خویش را نظم می‌دهند و جهت‌دهی می‌کنند. انسان‌ها در مواجهه با شرایط و موقعیت‌هایی که در زندگی پیش می‌آید به روش‌های شناختی گوناگونی واکنش نشان می‌دهند یا تصمیم‌گیری می‌نمایند. او این رویکرد شناختی - اجتماعی افراد را «سبک هویت»^{۲۰} می‌نامد. از نظر وی سبک هویت معرف راهبرد حل مسئله یا مکانیزم مقابله است و نشان‌دهنده روش‌هایی‌ست که افراد به وسیله آن‌ها به فرایند تصمیم‌گیری وارد می‌شوند (برزونسکی و همکاران، ۲۰۰۹).

برزونسکی در «نظریه خود» سه سبک مجزای هویت را مطرح می‌نماید: گروهی از نوجوانان ارزش‌ها و هنجارهای جامعه را مورد بررسی قرار می‌دهند و فعالانه آن‌ها را با اهداف، توانایی‌ها و معیارهای خویش مقایسه می‌نمایند و در نهایت ملاک‌ها و مرجع‌شناختی خویش را جهت تصمیم‌گیری در زندگی تشکیل می‌دهند و براساس همین منبع شناختی عمل می‌نمایند. وی این گروه از نوجوانان را دارای سبک هویت اطلاعاتی^{۲۱} می‌داند.

سانس^{۲۲}، داریز^{۲۳} و گوسنس^{۲۴} (۲۰۱۰) دو ویژگی عمده و اساسی را برای نوجوانان با این سبک مطرح می‌نمایند: ۱. سطح بالایی از خودشناسی و فعال بودن در فرایند پردازش اطلاعات. ۲. علاقه‌مندی به کسب اطلاعات و تجربه کردن شرایط جدید.

از دیگر خصوصیات این افراد می‌توان به موارد زیر اشاره نمود: جست‌وجوگر فعال، بسط دهنده، بررسی و ارزیابی کننده اطلاعات مربوط به خود، استفاده کننده از روش‌های مقابله با مسئله یا مسئله‌مدار بودن، نیازمند به شناخت و داشتن سطح بالایی از عزت‌نفس، خودبازخورد دهنده، وظیفه‌شناس، پذیرای تجارب جدید، وقت‌شناس و حساس در تصمیم‌گیری. این سبک به صورت مثبت با پیچیدگی شناختی و خودتعللی، سبک معرفت‌شناسی منطقی،

حجازی و همکاران

(۱۳۸۶) نشان

دادند که بین سبک

هویت اطلاعاتی و

پیشرفت تحصیلی

رابطه مستقیم و

مثبت و بین سبک

هویت سردرگم/

اجتنابی و عملکرد

تحصیلی رابطه

مستقیم و منفی

وجود دارد. این

پژوهش نشان

داد که بین سبک

هنجاری و پیشرفت

تحصیلی رابطه

مستقیمی وجود

ندارد

صفات، توانایی‌ها، نگرش‌ها و ارزش‌هایی است که فرد باور دارد او را توصیف می‌کنند (برک^{۱۸}، ۲۰۰۱). به عبارت دیگر، خودپنداره تصویر یا برداشت شخص است از آن چیزی که هست یا برداشتی است که از خود دارد. کارل راجرز^{۱۹} معتقد است خودپنداره بر ادراک فرد از جهان و رفتارش تأثیر می‌گذارد (شاملو، ۱۳۸۲).

از آنجا که سبک هویت و خودپنداره در زندگی نوجوانان از موضوعات مهم و تأثیرگذار است، این سؤال مطرح می‌گردد که آیا بین این مفاهیم و پیشرفت تحصیلی^{۲۰} رابطه‌ای وجود دارد؟ بررسی رابطه سبک‌های هویت و پیشرفت تحصیلی موضوع بسیاری از پژوهش‌ها بوده است.

بوید^{۲۱} و همکاران (۲۰۰۳) نشان دادند که سبک سردرگم/اجتنابی با انتظارات مربوط به عملکرد تحصیلی رابطه منفی دارد، در حالی که سبک اطلاعاتی و هنجاری به طور مثبت با این متغیر مرتبط است. یافته‌های مربوط به پژوهش برزونسکی و کاک (۲۰۰۰) نیز بیانگر ارتباط مثبت میان هدفمندی تحصیلی با سبک هویت اطلاعاتی و هنجاری است، اما این رابطه با سبک سردرگم/اجتنابی منفی است. همچنین یافته‌های دولینگر^{۲۲} (۱۹۹۵) حکایت از عملکرد مثبت افراد اطلاعاتی و عملکرد ضعیف افراد سردرگم/اجتنابی دارد. با توجه به یافته‌های فوق آیا می‌توان گفت بین سبک‌های هویت و پیشرفت تحصیلی رابطه‌ای مستقیم وجود دارد؟

برزونسکی و کاک (۲۰۰۵) در پژوهش خود نشان دادند که در زمینه عملکرد تحصیلی بین دانشجویان سه سبک تفاوت معناداری وجود ندارد، اما با ورود متغیر استقلال رابطه سبک هویت اطلاعاتی و پیشرفت تحصیلی معنادار است. در پژوهشی دیگر حجازی و همکاران (۱۳۸۶) نشان دادند که بین سبک هویت اطلاعاتی و پیشرفت تحصیلی رابطه مستقیم و مثبت و بین سبک هویت سردرگم/اجتنابی و عملکرد تحصیلی رابطه مستقیم و منفی وجود دارد. این پژوهش نشان داد که بین سبک هنجاری و پیشرفت تحصیلی رابطه مستقیمی وجود ندارد و خودکارآمدی این رابطه از طریق نقش واسطه‌گری معنادار گردیده است. اینک این سؤال مطرح می‌شود که کدام یک از متغیرهای مرتبط با خود می‌تواند نقش واسطه‌گری را بین سبک‌های هویت و پیشرفت تحصیلی ایفا نماید؟

پژوهش‌های متعددی به رابطه مثبت بین

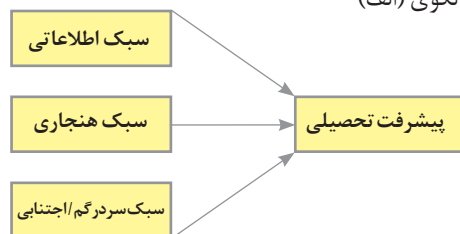
خودپنداره و پیشرفت تحصیلی اشاره داشته‌اند (از آن جمله می‌توان به پژوهش‌های سانچز و رودا، ۲۰۰۳؛ کیمانی و همکاران، ۲۰۰۹؛ شهرآرای و سلیمان‌نژاد، ۱۳۸۰؛ عشورنژاد، ۱۳۸۷؛ ارسطویی ایرانی، ۱۳۸۷؛ رانا و کاتور، ۲۰۰۹؛ یحیی و رملی، ۲۰۰۹ اشاره نمود). با توجه به اینکه سبک‌های پردازش هویت و خودپنداره هر دو از متغیرهای مرتبط با خود هستند و با راهبردهای پردازش اطلاعات مربوط به خود سر و کار دارند و نیز بر بسیاری از متغیرهای تحصیلی اثر می‌گذارند و مهم‌تر از همه اینکه رابطه سبک‌های هویت و پیشرفت تحصیلی نیازمند یک متغیر واسطه‌گر است؛ محقق بر آن است تا با توجه به ویژگی‌های خودپنداره به یک سؤال اساسی پاسخ دهد که نقش واسطه‌گری خودپنداره در ارتباط بین سبک‌های هویت و پیشرفت تحصیلی چگونه است؟ بر این اساس پژوهش حاضر دارای دو هدف اساسی زیر است:

۱. بررسی ارتباط مستقیم سبک‌های هویت و پیشرفت تحصیلی؛
۲. سنجش ارتباط غیرمستقیم سبک‌های هویت و پیشرفت تحصیلی از طریق نقش واسطه‌گری خودپنداره.

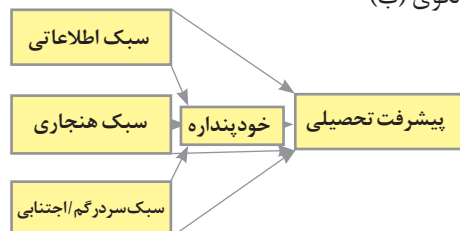
الگوی پیشنهادی

به منظور بررسی ارتباط مستقیم سبک‌های هویت و پیشرفت تحصیلی الگوی پیشنهادی (الف) و به منظور ارزیابی اثر واسطه‌گری خودپنداره در رابطه بین سبک‌های هویت و پیشرفت تحصیلی نیز الگوی (ب) ارائه می‌گردد. فرض اساسی این الگو آن است که متغیر سبک‌های هویت از طریق واسطه‌گری خودپنداره با پیشرفت تحصیلی رابطه دارد.

الگوی (الف)

الگوی (ب)

روش

گروه نمونه پژوهش حاضر، ۴۷۱ دانش آموز (۲۳۲ پسر و ۲۳۹ دختر) پایه سوم متوسطه شهرستان «درمیان» در سال تحصیلی ۹۰-۹۱ هستند که از طریق نمونه گیری تصادفی انتخاب شده‌اند و میانگین سنی آنان برابر ۱۷ سال و ۶ ماه بوده است.

ابزار پژوهش

الف. سیاهه تجدیدنظر شده سبک‌های پردازش هویت برزونسکی (ISI, G6): این پرسش‌نامه را برزونسکی (۱۹۹۸) برای اندازه‌گیری فرایندهای شناختی - اجتماعی، که نوجوانان در برخورد با مسائل مربوط به هویت به کار می‌برند، ساخته است. به باور وی نوجوانان سه جهت‌گیری متفاوت یا سه سبک پردازش هویتی گوناگون (شامل اطلاعاتی، هنجاری و سردرگم/اجتنابی) را برمی‌گزینند. در این ابزار تعهد هویت نیز به‌طور جداگانه اندازه‌گیری می‌شود.

در سال (۱۹۹۸) وایت و همکاران گویه‌های نسخه اصلی را به‌گونه‌ای مورد تجدیدنظر قرار دادند که افراد با سطح تحصیلات ابتدایی نیز قادر به درک و پاسخ‌گویی به آن‌ها باشند. نسخه تجدیدنظر شده دارای ۴۰ پرسش است که ۱۱ پرسش مربوط به سبک هویت اطلاعاتی، ۹ پرسش مربوط به سبک هویت هنجاری، ۱۰ پرسش به سبک هویت سردرگم/اجتنابی و ۱۰ پرسش دیگر به مقیاس تعهد اختصاص داده شده است. در پژوهش حاضر، به‌منظور برآورد اعتبار، از روش همسانی درونی استفاده شد. ضریب آلفای کرانباخ برای سبک اطلاعاتی (۰/۷۰)، سبک هنجاری (۰/۶۹) و سبک سردرگم/اجتنابی (۰/۷۴) به‌دست آمده است.

ب. مقیاس خودپنداره راجرز: این مقیاس در سال ۱۹۶۱، توسط «راجرز» جهت سنجش میزان خودپنداره افراد طراحی گردید. مقیاس فوق دارای دو فرم «الف» و «ب» است، که براساس مقیاس افتراق معنایی طراحی شده‌اند. فرم «الف» درصد سنجش خود واقعی فرد است و فرم «ب» خودآرمانی افراد را مورد بررسی قرار می‌دهد. هرچه تطابق داده‌های حاصل از این دو فرم بیشتر باشد خودپنداره برتر و بالاتری از افراد را نشان می‌دهد. آلفای کرانباخ به‌دست آمده جهت سنجش اعتبار پرسش‌نامه در پژوهش حاضر فرم الف (۰/۷۴) و فرم ب (۰/۷۶) است.

ج. پیشرفت تحصیلی: جهت اندازه‌گیری پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان از معدل نمرات نوبت دوم کلیه دروس دانش‌آموزان پایه سوم متوسطه استفاده گردیده است.

د. روش تجزیه و تحلیل داده‌ها: در این پژوهش، علاوه بر ماتریس همبستگی، از آزمون رگرسیون چندگانه به روش گام‌به‌گام و ضریب همبستگی پیرسون بهره برده شده است. برای بررسی نقش واسطه‌ای خودپنداره نیز از روش رگرسیون چندگانه به روش همزمان استفاده گردیده است.

یافته‌ها

جدول (۱): ماتریس همبستگی، میانگین و انحراف معیار متغیرهای مشاهده شده

ردیف	متغیرها	میانگین	انحراف معیار			
۱	خودپنداره	۴/۲۶	۵/۵۳			
۲	پیشرفت تحصیلی	۱۶/۷۸	۳/۴۴	* ۰/۴۸		
۳	سبک هویت اطلاعاتی	۴۹/۳۵	۴/۸۳	* ۰/۳۹	* ۰/۴۹	
۴	سبک هویت هنجاری	۳۴/۱۹	۴/۱۵	* ۰/۲۹	* ۰/۲۴	۰/۰۳
۵	سبک هویت سردرگم/اجتنابی	۲۶/۸۰	۵/۸۴	* ۰/۳۳	* ۰/۳۶	* ۰/۲۳

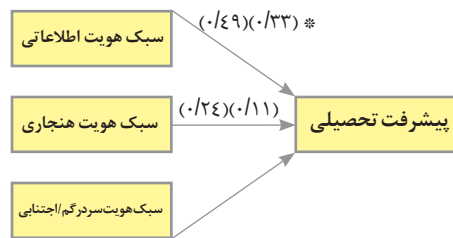
در مدل (الف)، به‌منظور بررسی رابطه سبک‌های هویت و پیشرفت تحصیلی از رگرسیون چند متغیره، به روش گام به گام استفاده شد، که نتایج نهایی حاصله در قالب جدول (۲) ارائه گردیده است.

جدول (۲): نتایج نهایی ضرایب رگرسیون چندمتغیره به روش همزمان متغیر پیش بین سبک‌های هویت بر روی متغیر ملاک پیشرفت تحصیلی

متغیر سبک‌های هویت	ضرایب غیراستاندارد		ضرایب استاندارد	مقدار T	سطح معناداری
	مقدار B	اشتباه استاندارد			
اطلاعاتی	۰/۹۸	۰/۰۴۱	۰/۳۳	۴/۹۴	۰/۰۰۰
هنجاری	۰/۰۷۱	۰/۰۳۶	۰/۱۱	۱/۹۴	۰/۰۵۴
سردرگم/اجتنابی	-۰/۸۳	-۰/۱۹	-۰/۱۹	-۴/۳۸	۰/۰۳

افراد با سبک هویت اطلاعاتی به خوبی اطلاعات را پردازش می‌کنند، قبل از تصمیم‌گیری جوانب مختلف موضوعات را بررسی و در نهایت بهترین تصمیم ممکن را اتخاذ می‌نمایند

بررسی مدل گام به گام نشان می‌دهد که رابطه مستقیم سبک هویت اطلاعاتی و پیشرفت تحصیلی، مثبت و معنادار و رابطه مستقیم سبک هویت سردرگم/اجتنابی با پیشرفت تحصیلی منفی و معنادار است. علاوه بر این موضوعات، بین سبک هویت هنجاری و پیشرفت تحصیلی رابطه مستقیم و معناداری وجود ندارد. نتایج حاصل از این مدل در شکل (۱) نشان داده شده است.

شکل (۱) ضرایب مسیر مربوط به رابطه مستقیم سبک‌های هویت و پیشرفت تحصیلی

در ادامه و به منظور بررسی نقش واسطه‌گری خودپنداره در رابطه بین سبک‌های هویت و پیشرفت تحصیلی از رگرسیون چندمتغیره به روش همزمان متغیر ملاک سبک‌های هویت بر روی متغیر ملاک خودپنداره در قالب جدول‌های ۳ و ۴ ارائه گردیده است.

جدول (۳): نتایج نهایی ضرایب رگرسیون چندمتغیره به روش همزمان متغیر ملاک سبک‌های هویت بر روی متغیر ملاک خودپنداره

سطح معناداری	مقدار T	ضرایب استاندارد	ضرایب غیراستاندارد		متغیر سبک‌های هویت
		مقدار بتا B	مقدار B	اشتباه استاندارد	
۰/۰۰۰	۳/۹۴	۰/۳۱۱	۰/۰۴۸	۰/۰۸۵	اطلاعاتی
۰/۰۷	۱/۶۱	۰/۰۸۲	۰/۰۴۲	۰/۰۵	هنجاری
۰/۰۲	-۱/۹۴	-۰/۱۹۷	-۰/۰۳۹	-۰/۰۶۱	سردرگم/اجتنابی

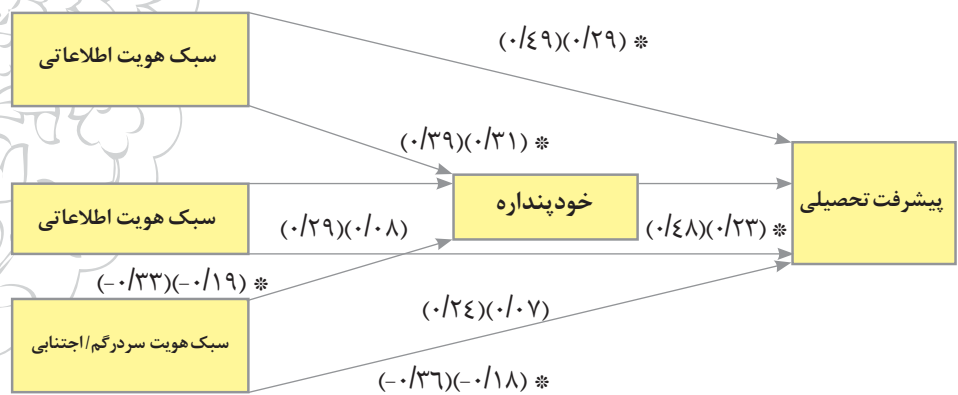
در مرحله بعد، متغیرهای سبک‌های هویت و خودپنداره به صورت متغیر پیش‌بین و متغیر پیشرفت تحصیلی به صورت متغیر ملاک وارد معادله شدند که نتایج حاصله در جدول ۴ ارائه گردیده است.

جدول (۴): نتایج ضرایب رگرسیون چندمتغیره به روش همزمان متغیر ملاک سبک‌های هویت و خودپنداره بر روی متغیر ملاک پیشرفت تحصیلی

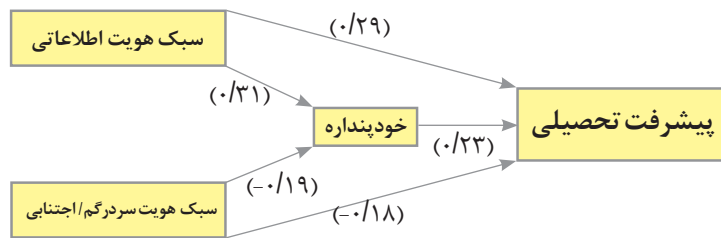
سطح معناداری	مقدار T	ضرایب استاندارد	ضرایب غیراستاندارد		متغیر سبک‌های هویت و خودپنداره
		مقدار بتا B	مقدار B	اشتباه استاندارد	
۰/۰۰۲	۲/۱۸	۰/۲۹۱	۰/۰۳۴	۰/۰۵۲	اطلاعاتی
۰/۰۶۲	۱/۶۰	۰/۰۷۹	۰/۰۲۹	۰/۰۴۷	هنجاری
۰/۰۱	-۱/۸۶	-۰/۱۸۸	۰/۰۲۸	-۰/۰۵۶	سردرگم/اجتنابی
۰/۰۰۴	۳/۰۳	۰/۲۳	۰/۰۳۹	۰/۰۶۱	خودپنداره

است ضرایب مستقیم و غیرمستقیم بین سبک هویت اطلاعاتی و پیشرفت تحصیلی مثبت و معنادار و رابطه مستقیم و غیرمستقیم سبک هویت سردرگم/اجتنابی با پیشرفت تحصیلی منفی و معنادار است. این در حالی است که سبک هنجاری هیچ‌گونه رابطه مستقیم و غیرمستقیم معناداری با پیشرفت تحصیلی ندارد.

شکل (۲) ضرایب مسیر مربوط به نقش واسطه‌گری خودپنداره در رابطه سبک‌های هویت و پیشرفت تحصیلی

شکل (۳): مسیرهای نهایی و معنادار مستقیم و غیرمستقیم سبک‌های هویت و پیشرفت تحصیلی با واسطه‌گری خودپنداره

در نهایت همان گونه که شکل (۳) نشان می‌دهد مسیره‌های معنادار عبارات است از رابطه مثبت و معنادار مستقیم و غیرمستقیم سبک هویت اطلاعاتی با پیشرفت تحصیلی و رابطه مستقیم و غیرمستقیم، منفی و معنادار سبک هویت سردرگم/اجتنابی با پیشرفت تحصیلی

نتیجه‌گیری

۱. رابطه مستقیم سبک‌های هویت و پیشرفت تحصیلی

الف. رابطه مستقیم سبک هویت اطلاعاتی با پیشرفت تحصیلی مثبت و معنادار است. هماهنگ با نظر برزونسکی و همکاران (۲۰۰۹) افراد با سبک هویت اطلاعاتی به خوبی اطلاعات را پردازش می‌کنند، قبل از تصمیم‌گیری جوانب مختلف موضوعات را بررسی و در نهایت بهترین تصمیم ممکن را اتخاذ می‌نمایند. لذا می‌توان این گونه اظهار نظر نمود که افراد این گروه ابتدا خود هدفشان را از تحصیل مشخص نموده‌اند و با توجه به تعهدی که به انتخاب خویش داشته‌اند جهت رسیدن به آن هدف از تحصیل تلاش زیادی صورت داده‌اند. تلاش زیاد جهت رسیدن به هدف تحصیل باعث پیشرفت و عملکرد تحصیلی موفق این نوجوانان گردیده است. علاوه بر این، خصوصیات این افراد از جمله پیچیدگی شناختی، سبک معرفت‌شناسی، بهزیستی روانی بالا و برنامه‌ریزی آنان می‌تواند از علل موفقیت افراد این گروه در عرصه تحصیل باشد (اسراموا و همکاران، ۲۰۰۸). به‌طور خلاصه می‌توان دو دلیل زیر را برای عملکرد تحصیلی موفق افراد دارای سبک

اطلاعاتی بیان نمود:

۱. خصوصیات شخصیتی و شناختی مثبت
 ۲. هدفمندی از تحصیل و انتخاب هدف توسط خودشان
 - ب. رابطه مستقیم سبک هویت سردرگم/اجتنابی با پیشرفت تحصیلی منفی و معنادار است. همان گونه که نورمی و همکاران (۱۹۹۷) معتقدند استفاده این افراد از راهبردهای شناختی ناکارآمد و نظریه خود ناهماهنگ و تجزیه شده از جمله خصوصیات شناختی این گروه است که به ارتباط منفی این سبک با پیشرفت تحصیلی منجر گردیده است. همچنین روش مقابله هیجان‌مدار و فاقد هدفمندی تحصیلی باعث گردیده است که این گروه هدف مشخصی از تحصیل نداشته باشند و در این زمینه به نوعی سردرگمی دچار شوند (برزونسکی و کاک، ۲۰۰۵). این موضوع، فقدان تلاش ثابت آن‌ها را جهت رسیدن به هدف تحصیل در پی داشته و در نهایت از پیشرفت تحصیلی مثبت برخوردار نشده‌اند.
- به‌طور خلاصه و در نقطه مقابل سبک اطلاعاتی می‌توان گفت نبود صفات شخصیتی و شناختی کارآمد و نداشتن هدف تحصیلی مشخص از علل اساسی

**اهداف تحصیلی
افراد دارای سبک
هنجاری، اغلب
توسط والدین،
معلمین و افراد
پرنفوذ تعیین
می‌گردد و از آنجا
که این اهداف
توسط خود فرد
تعیین نشده است،
نسبت به آن‌ها
پایبندی کمتری
وجود دارد**

* پی‌نوشت‌ها

1. Self
2. Identity
3. Coping
4. Berzonsky
5. Social - Cognitive
6. Self-theory
7. Knowledge-procedural
8. Representation schemas
9. Identity style
10. Informational style
11. Soenens
12. Duriez
13. Goossens
14. Normative
15. Diffuse-avoidant
16. Self-awareness
17. Self-Concept
18. Berk
19. Carel ragerz
20. Academic achievement
21. Boyed
22. Dolinger
23. Berzonsky identity style inventory with six th-grade

* منابع

1. ارسطویی ایرانی، هابده (۱۳۸۷)، خودپنداره مثبت و پیشرفت تحصیلی، مجله مشاور مدرسه، سال سوم، شماره چهارم: ۵۰-۴۴.
2. برک، لورا ای (۲۰۰۱)، روان‌شناسی رشد، ترجمه یحیی سیدمحمدی (۱۳۸۴)، تهران، انتشارات ارسباران.
3. حجازی، الهه؛ فارسی‌نژاد، معصومه؛ عسگری علی (۱۳۸۶)، سبک‌های هویت و پیشرفت تحصیلی: نقش خودکارآمدی تحصیلی، مجله روان‌شناسی ۴۴، سال یازدهم، شماره ۴: ۳۹۴-۴۱۳.
4. شاملو، سعید (۱۳۸۲)، مکتب‌ها و نظریه‌های روان‌شناسی شخصیت، تهران، انتشارات رشد.
5. شهرآرای، مهرناز (۱۳۸۴)، روان‌شناسی رشد نوجوان، تهران، انتشارات علم.
6. عشورنژاد، فاطمه (۱۳۸۷)، بررسی روابط ساختاری خودپنداره، یادگیری خودتنظیمی و موفقیت تحصیلی دانشجویان دانشگاه شهید بهشتی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی، دانشگاه شهید بهشتی.

ارتباط منفی این سبک با پیشرفت تحصیلی است و این موضوع می‌تواند دلیل وجود رابطه منفی سبک سردرگم/اجتنابی با پیشرفت تحصیلی و رابطه مثبت سبک اطلاعاتی با این متغیر باشد.

ج. رابطه مستقیم سبک هویت هنجاری با پیشرفت تحصیلی معنادار نیست. هماهنگ با دیدگاه برزونسکی و کاک (۲۰۰۵) اهداف تحصیلی افراد دارای سبک هنجاری، اغلب توسط والدین، معلمین و افراد پرنفوذ تعیین می‌گردد و از آنجا که این اهداف توسط خود فرد تعیین نشده است، نسبت به آن‌ها پایبندی کمتری وجود دارد و این پایبند نبودن و ارزش بالا نداشتن اهداف، به تلاش کمتر و پیشرفت تحصیلی نامناسب فرد منجر می‌گردد.

همچنین انعطاف‌ناپذیری این گروه باعث شده است که نتوانند با تغییر شرایط و ارزش‌ها هماهنگ گردند و در نتیجه در فرایند پردازش اطلاعات خویش با چالش روبه‌رو شده‌اند. به این ترتیب است که خودپنداره شکل گرفته در این گروه نیز ضعیف بوده است و آن‌ها نتوانسته‌اند عملکرد تحصیلی مناسبی داشته باشند تا بتوانند رابطه مستقیم و غیرمستقیم این سبک را با پیشرفت تحصیلی معنادار سازند.

۲. بررسی نقش واسطه‌ای خودپنداره در رابطه سبک‌های هویت و پیشرفت تحصیلی

الف. داده‌های شکل (۳) نشان می‌دهد سبک هویت اطلاعاتی بیشترین رابطه را با خودپنداره دارد. این موضوع نشان می‌دهد افراد با هویت اطلاعاتی، به دلیل داشتن روحیه کاوشگری، نظریه خود هماهنگ و یکپارچه، پیچیدگی شناختی، بررسی و ارزیابی اطلاعات مربوط به خودشان و داشتن تعهد بالا، نسبت به توانایی‌ها و قابلیت‌های خویش اعتماد دارند و به دیگر سخن، خود را باور می‌کنند.

این اعتماد و احساس توانمندی بر کلیه فعالیت‌های زندگی و از همه مهم‌تر بر فعالیت‌های آموزشی نوجوانان اثر مثبت می‌گذارد. این موضوع یافته‌های حجازی و همکاران (۱۳۸۶) را تأیید می‌کند که افراد با این سبک هویت، هدف‌ها و ارزش‌هایی برای خویش برگزیده‌اند که خود در انتخاب و پذیرش آن‌ها فعالانه نقش داشته‌اند و این گونه است که نسبت به آن‌ها تعهد بالایی دارند.

به این ترتیب هنگامی که این رابطه با واسطه‌گری خودپنداره مورد بررسی قرار می‌گیرد، قوی‌تر شده و خودپنداره یا باور داشتن خود توانسته است در ثبات

و تقویت رابطه این سبک با پیشرفت تحصیلی نقش واسطه را به خوبی ایفا نماید. به عبارت دیگر، علاوه بر سبک اطلاعاتی و خصوصیاتش، خودپنداره قوی شکل گرفته در این گروه نیز باعث تقویت رابطه مثبت بین این سبک و پیشرفت تحصیلی گردیده است.

ب. توجه به شکل (۳) نشان می‌دهد خودپنداره توانسته است نقش واسطه‌گری را در ارتباط منفی بین سبک سردرگم/اجتنابی و پیشرفت تحصیلی به خوبی ایفا نماید. هماهنگ با نظر برزونسکی و کاک (۲۰۰۵) داشتن رابطه منفی بین خودپنداره و سبک سردرگم/اجتنابی نشان می‌دهد افراد با این سبک، به علت داشتن سطح پایینی از خودآگاهی، پایداری شناختی، فقدان هدفمندی تحصیلی و نظریه خود ناهماهنگ، نسبت به توانمندی‌های خویش اعتماد ندارند و در دانستن حرمت خود ضعیف برخورد کنند. این موضوع نشان می‌دهد هرچه افراد به سمت سبک سردرگم/اجتنابی سوق پیدا کنند و چنین خصوصیتی داشته باشند خودپنداره ضعیف‌تری دارند. این موضوع توانسته است بر کلیه فعالیت‌های زندگی، از جمله بر عملکرد تحصیلی‌شان، تأثیر منفی بگذارد و هنگامی که رابطه این سبک و پیشرفت تحصیلی از طریق واسطه‌گری خودپنداره مورد بررسی قرار می‌گیرد، رابطه همچنان منفی و بلکه منفی‌تر می‌گردد، زیرا علاوه بر خود سبک سردرگم/اجتنابی، خودپنداره ضعیف نیز باعث می‌شود این رابطه و جهت آن تقویت گردد.

